

Szczepan Cofta

Jubileusz poznańskiej pulmonologii akademickiej

Jubilee of academic pulmonology in Poznań

Pneumonol. Alergol. Pol. 2007; 75: 405–408

W dniu 1 grudnia 2006 roku odbyły się w Poznaniu obchody jubileuszu 60-lecia pulmonologii akademickiej oraz 55-lecia Kliniki Ftyzjopneumonologii Akademii Medycznej. Początki poznańskiej pulmonologii akademickiej sięgają roku 1946, kiedy to na bazie II Kliniki Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Poznańskiego, w Szpitalu Miejskim przy ul. Szkolnej, uruchomiono oddział gruźliczy. Katedra i Klinika Ftyzjatryczna (taka była pierwotna nazwa) powstała natomiast 5 lat później, w roku 1951, a jej pierwszą siedzibą był szpital kliniczny przy ul. Przybyszewskiego, dawniejszy Szpital Diakonysek.

Jubileusz świętowano w poznańskiej „Scenie na Piętrze”. Po powitaniu licznie przybyłych gości wypełniających salę teatru, Autor niniejszych słów przypomniał historię powstania kliniki oraz jej dalsze losy.

Spotkanie zostało ukształtowane w swego rodzaju tryptyk. Ukazanie historii oraz odczytanie listu prof. dr. hab. med. Jana Zielińskiego, w którym przypomniano historię badań nad przewlekłą obturacyjną chorobą płuc, stanowiły część nazwaną „Pulmonologia wczoraj”.

„Pulmonologia dziś” to tytuł wystąpienia prof. dr hab. Haliny Batury-Gabryel, ukazującego współczesne zainteresowania naszej dziedziny. Przedstawiona została obecna sytuacja epidemiologiczna chorób płuc w Polsce i na świecie. Szczególną uwagę zwrócono na rosnące wskaźniki zachorowalności i śmiertelności z powodu raka płuca i przewlekłej obturacyjnej choroby płuc, a także — co musi być tego konsekwencją — na potrzebę utrzymania dobrze rozwiniętej i sprawnie funkcjonującej specjalistycznej opieki pulmonologicznej. W swej wypowiedzi obecna kierownik Kliniki Ftyzjopneumonologii zaakcentowała aktualność problemu gruźlicy, o której nie powinno się zapominać w procesie diagnostycznym.

Treścią trzeciej części, „Pulmonologii jutro”, było ukazanie wyzwań diagnostyki i terapii chorób płuc z przedstawieniem perspektyw rozwoju naszej dziedziny przez prof. dr. hab. med. Władysława Pierzchałę, przewodniczącego Polskiego Towarzystwa Chorób Płuc.

Z okazji Jubileuszu wydano specjalny medal, którym uhonorowano grono osób zasłużonych dla poznańskiej pulmonologii, a wśród nich: prof. dr. hab. med. Witolda Młynarczyka oraz dr. med. Lucynę Szymaczek-Meyer — byłych kierowników kliniki, dr. med. Marię M. Nowicką — zasłużoną poznańską radiolog współpracującą od lat z kliniką, prof. dr. hab. Wojciecha Dyszkiewicza — prorektora Akademii Medycznej oraz kierownika Kliniki Torakochirurgii, dr. Jana Talagę — dyrektora Szpitala Klinicznego Przemienienia Pańskiego oraz mgr. Bogdana Poniedziałka — Kanclerza Akademii Medycznej w Poznaniu (ryc. 1).

W części artystycznej uroczystości — przed poczęstunkiem będącym okazją do spotkań i rozmowy — wystąpił aktor Robert Kudelski, który śpiewał piosenki z repertuaru belgijskiego kompozytora i piosenkarza Jacquesa Brela. Wieczór ten, upływający przy wtórze francuskich melodii, był jednocześnie swego rodzaju wstępem do rozpoczynającej się w dniu następnym (2 grudnia) I Polsko-Francuskiej Konferencji Pneumonologicznej, o której pisał w „Pneumonologii i Alergologii Polskiej” prof. dr. hab. med. Jan Zieliński.

Okres 60 ostatnich lat nie wyczerpuje zasług Poznania i Wielkopolski dla pulmonologii. Niezwykle ważna dla tego regionu jest przede wszystkim postać Roberta Kocha, który przybył do Rakoniewic, w południowo-zachodniej części Wielkopolski w 1869 roku, a w roku 1872 został lekarzem powiatowym w Wolsztynie. To na lata pracy w tej miejscowości, w której przebywał do 1880 roku, przypadają

Adres do korespondencji: Szczepan Cofta, ul. Wieżowa 48, 61–111 Poznań

Praca wpłynęła do Redakcji: 23.07.2007 r.

Copyright © 2007 Via Medica

ISSN 0867–7077

Rycina 1. Okolicznościowy medal wybity z okazji uroczystości jubileuszowych

początki pracy naukowej tego zasłużonego dla bakteriologii oraz pulmonologii badacza (ryc. 2).

Interesujące jest, że w historii poznańskiego szpitalnictwa ftyzjatrycznego obecność tej formy działalności rozwinęła się w latach 70. XIX wieku właśnie w Szpitalu Przemienienia Pańskiego, w którym funkcjonuje również obecnie — choć w innych budynkach — współczesna Klinika Ftyzjo-pneumonologii. Szpital Sióstr Miłosierdzia Przemienienia Pańskiego służy mieszkańcom regionu jako najdłużej — bo 184 lata — nieprzerwanie funkcjonujący szpital w Poznaniu. To właśnie w nim dr Teofil Kaczorowski, internista i naczelny lekarz Szpitala Sióstr Miłosierdzia i Lazaretu Miejskiego, uruchomił pierwsze sale dla gruźlików. Z uwagi na zastosowaną przez niego oryginalną terapię (odkrył znaczenie lecznicze zimnego powietrza w chorobach płuc) nazwano te sale „zimnymi stacjami klimatycznymi do leczenia suchot”. Pomysł Kaczorowskiego, uważanego za pioniera leczenia gruźlicy w warunkach „własnego” klimatu, został przyjęty przez Piotra Dettweilera i posłużył mu do udoskonalenia systemu terapeutycznego Hermana Brehmera. Sposób leczenia gruźlicy Brehmera-Dettweilera stał się metodą z wyboru w terapii tego schorzenia i z olbrzymim powodzeniem był stosowany — z różnymi modyfikacjami — do czasów nam współczesnych we wszystkich przeciwgruźliczych sanatoriach na świecie.

W 1899 roku powołano w Poznaniu Prowincjonalne Towarzystwo ku Zwalczeniu Gruźlicy (PTZG), które miało charakter organizacji skupiającej Polaków oraz Niemców. Na jego czele stanął dr Artur Jaruntowski — najwybitniejszy ftyzjatra

Rycina 2. Wolsztyńskie popiersie związanego z Wielkopolską Roberta Kocha

poznański tego okresu, jednocześnie sekretarz Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Jego referat dotyczący gruźlicy wygłoszony na spotkaniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk spotkał się z dużym oddźwiękiem i poruszył szerokie kręgi społeczne do zainteresowania kwestią gruźlicy na wiele lat.

Pulmonologia poznańska jest związana z nazwiskami prof. Janusza Zeylanda oraz jego żony, Eugenii Piaseckiej-Zeylandowej. Zetknęli się oni w Paryżu w roku 1925 ze szczepionką BCG (*Bacille Calmette-Guerin*) i zaczęli prowadzić akcję szczepień przeciwgruźliczych w Poznaniu od 1928 roku. W Klinice Chorób Dziecięcych oraz w Szpitalu św. Józefa dzieci były podczas szczepień izolowane przez okres od 3 do 6 tygodni. Prowadzono zaplanowane perspektywne badania naukowe mające potwierdzić skuteczność szczepionki. Dzięki Zeylandom działała w Poznaniu nieoficjalna filia Laboratorium Gruźlicy Instytutu Pasteura — z centralą w Paryżu. Doszło do niepowodzenia prowadzonej akcji przeciwgruźliczej, co było skutkiem złej organizacji.

Profesor Janusz Zeyland w trakcie okupacji hitlerowskiej pracował w Warszawie w Szpitalu Wolskim, gdzie w 1941 roku zorganizował Centralne Laboratorium Gruźlicze. Prowadził jednocześnie wykłady na kursie bakteriologii dla studentów tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. Zginął bohaterską śmiercią w czasie Powstania Warszawskiego, zamordowany w Szpitalu Wolskim 5 sierpnia 1944 roku. Pracę kontynuowała jego żona, wydając w 1948 roku monografię „Prątek gruźlicy”. Grób Eugenii i Janusza Zeylandów znajduje się na zabytkowym — ponad 100-letnim — Cmentarzu Jeżyckim przy ul. Nowina i usytuowany jest około 300 m od obecnej siedziby Katedry i Kliniki

Ftyzjopneumonologii. Z inicjatywy poznańskich pulmonologów — pracowników kliniki — oraz przy życzliwości gospodarzy cmentarza w roku 2007 grobowiec został gruntownie odnowiony.

Badając losy akademickie w pulmonologii poznańskiej, należy wspomnieć o powstaniu w Poznaniu w 1932 roku Koła Ftyzjologów, którego pierwszym przewodniczącym został doc. Franciszek Łabendziński. Natomiast w 1934 roku powstało Polskie Towarzystwo Badań Naukowych nad Gruźlicą — sekcja regionalna, która przyłączyła się do ogólnopolskiego towarzystwa.

Wracając do wątku ściśle związanego z uczelniami medycznymi Poznania w roku 1946 — na bazie II Kliniki Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Poznańskiego w Szpitalu Miejskim przy ul. Szkolnej został uruchomiony oddział gruźliczy. Kierownikiem Kliniki był prof. Jan Roguski, uważany za lekarza o doskonałym przygotowaniu ftyzjatrycznym, nabytym między innymi w Davos oraz Rzymie. Był uczniem prof. Witolda Orłowskiego, ordynatorem w Szpitalu Wolskim w Warszawie w latach 1938–1946. Od roku 1948 był przewodniczącym Poznańskiego Koła Polskiego Towarzystwa Badań nad Gruźlicą. Profesor Roguski wyznaczył na ordynatora swojego adiunkta, dr. Jerzego Jurkowskiego, któremu od 1947 roku powierzył prowadzenie wykładów z ftyzjatrii. W roku 1947 przeniesiono oddział do innego budynku szpitala, przy ul. Podgórznej. Oddział liczył wówczas 30 łóżek. W 1948 roku po raz kolejny przeniesiono II Klinikę Chorób Wewnętrznych do byłego Szpitala Diakonysek przy ul. Przybyszewskiego. Działalność ftyzjatryczną prowadzono na oddziale liczącym 32 łóżka, w sali operacyjnej oraz poradni.

Jesienią 1951 roku utworzono Katedrę i Klinikę Ftyzjatryczną, wzbogacając część szpitala poświęconą ftyzjatrii o nowe sale bronchoskopowe. Kierownikiem kliniki został docent, a następnie profesor Jerzy Jurkowski, który kierował nią przez 10 lat. Po jego śmierci, w 1961 roku, kierownictwo przejęła dr Irena Westfal, która została docentem w 1965 roku, a tytuł profesora otrzymała w 1977 roku (ryc. 3).

W 1965 roku przeniesiono Klinikę Ftyzjatryczną do budynku obecnego Wielkopolskiego Centrum Chorób Płuc i Gruźlicy przy ul. Szamarzewskiego 62. Swą obecną lokalizację przy ul. Szamarzewskiego 84 Klinika Ftyzjopneumonologii uzyskała w 1999 roku z oddziałem klinicznym funkcjonującym w ramach Szpitala Klinicznego Przemienienia Pańskiego Akademii Medycznej, od lutego 2007 roku przemianowanej na Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego. Pozostaje żywić nadzieję, że to już ostatnia z 4 przeprowadzek w historii akademickiego oddziału pulmonologii.

Rycina 3. Po prawej stronie obecna na jubileuszu dr Janina z Grzankowskich Pawłowska — pracownik kliniki od pierwszego dnia jej istnienia

Po prof. Jerzym Jurkowskim pracami kliniki kierowali: prof. dr hab. med. Irena Westfal w latach 1961–1990, dr med. Lucyna Szymaczek-Meyer w latach 1990–1991, prof. dr hab. med. Mieczysław Firlik od 1991 roku do czasu jego przedwczesnej śmierci w 1993 roku, oraz prof. dr hab. med. Witold Młynarczyk w latach 1993–2004. Od 2004 roku pracami kieruje prof. dr hab. med. Halina Batura-Gabryel (ryc. 4, 5).

Słowa serdecznej pamięci należy poświęcić każdemu spośród kierowników kliniki. Szczególnie solidne podwaliny pod przyszłą działalność położył prof. Jerzy Jurkowski dzięki swojej wysokiej kompetencji, rzetelności oraz życzliwości. Dobrze zapamiętana została duża kultura osobista i znacząca ranga prof. Ireny Westfal. Dzieło dwóch pierwszych kierowników kontynuowali krótko, choć ze szczególną pulmonologiczną kompetencją, dr med. Lucyna Szymaczek-Meyer, a następnie prof. Mieczysław Firlik, w którego zmaganiu ze śmiertelną chorobą nowotworową uczestniczył także zespół kliniki. Krótki okres jego kierownictwa przepełniony był dużą dynamiką odkrywania pulmonologii jako nowoczesnej dziedziny interny, zaszewu naukowego oraz szczególnie życzliwych więzi między pracownikami, dla których prof. Firlik stał się szczególnym przykładem lekarza akademickiego, naukowca oraz szlachetnego i wybitnego człowieka. Dzieło to było kontynuowane pod kierownictwem związanego korzeniami z pulmonologicznym Wolsztynem prof. Witolda Młynarczyka, który w szerokim środowisku poznańskim znany jest z tworzenia atmosfery życzliwości i zaufania, będąc dla wielu mistrzem praktyki lekarskiej wypełnionej bezinteresownym i pełnym zrozumienia pochylem nad pacjentem i — przede wszystkim — drugim człowiekiem.

Poznań był dwukrotnie miejscem zjazdu polskich ftyzjatrów oraz pulmonologów: w latach 1967

Rycina 4. Podczas wizyty lekarskiej w klinice w latach 60. XX wieku

Rycina 6. Zespół Katedry i Kliniki Ftyzjopneumonologii w Poznaniu

Rycina 5. Podczas wizyty lekarskiej w klinice w ostatnich miesiącach

(XVI Zjazd Przeciwgruźliczy) oraz 1998 (XXVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Ftyzjopneumonologicznego). Szczególnym wydarzeniem stał się drugi zjazd, w którym uczestniczyło ponad tysiąc polskich pulmonologów.

W chwili obecnej Katedra i Klinika Ftyzjopneumonologii — kierowana przez prof. Halinę Baturę-Gabryel, wzbogacającą z zespołem godnie i z dynamizmem zaszczytne dzieło poprzedników — wypełnia trojaką misję, prowadząc działalność naukową, dydaktyczną i usługową. O działalności naukowej świadczą prace prowadzone w wielu dziedzinach pulmonologii oraz uzyskane stopnie doktorskie. Działalność dydaktyczna to około 3000 godzin rocznie w zakresie szkolenia przeddyplomowego w języku polskim i angielskim wśród studentów 3 wydziałów Uniwersytetu Medycznego oraz Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, a także znaczący udział w kształceniu podyplomowym lekarzy.

Działalność usługowa to rocznie ponad 1400 pacjentów hospitalizowanych na 35-lóżkowym oddziale, około 10 000 pacjentów pozostających pod opieką w poradni przyklinicznej, około 1200 wykonanych bronchoskopii. Budżet działalności pulmonologicznej wynosi w 2007 roku około 2 mln zł. W strukturach pulmonologicznych działają wyposażone w nowoczesny sprzęt pracownie: endoskopii układu oddechowego, zaburzeń oddychania podczas snu oraz badań. Do dyspozycji pozostaje sala gimnastyczna z rozbudowanym zapleczem rehabilitacyjnym, której budowa została zakończona w 2006 roku. Opieką objęte są także szczególne grupy pacjentów, w tym ponad 60 chorych dorosłych z mukowiscydozą oraz pacjenci z niewydolnością oddechową poddawani tlenoterapii domowej (ryc. 6).

Zespół kliniki znany jest z licznych inicjatyw społecznych i zdrowotnych w środowisku wielkopolskim. Od 2003 roku działalność kliniki wspomaga Stowarzyszenie Wspierania Pulmonologii Poznańskiej, które w formule organizacji pozarządowej poszerza organizacyjne możliwości działania.

Piśmiennictwo

1. Krukowska-Grzezińska A. Pionierzy walki z gruźlicą. W: Księga pamiątkowa Wojewódzkiego Zespołu Specjalistycznego Chorób Płuc i Gruźlicy. Poznań 1988: 65–71.
2. Meissner E., Meissner R.K. Zeyland Janusz — lekarz, profesor tytularny Uniwersytetu Poznańskiego. W: Wielkopolski słownik biograficzny. A. Gąsiorowski, J. Topolski (red.). Warszawa–Poznań 1981.
3. Meissner R.K. Zarys dziejów ftyzjatrii poznańskiej w latach 1899–1999. W: Księga pamiątkowa Wojewódzkiego Zespołu Specjalistycznego Chorób Płuc i Gruźlicy. Poznań 1988: 13–62.
4. Zieliński J. Pierwsza Polsko-Francuska Konferencja Pneumonologiczna. *Pneumonol. Alergol. Pol.* 2007; 75: 111.
5. Zwolska Z. Robert Koch — twórca bakteriologii chorób zakaźnych. *Via Medica*, Gdańsk 2006.